

Explorant la dimensió identificatòria de la Identificació Intrusiva: grandiositat i vida al Claustrium¹

Rosa Castellà i Berini

Lluís Farré i Grau

Resum

El treball explora la fenomenologia de l'aspecte identificatori de la Identificació Intrusiva

(Meltzer): l'estat grandios de la ment que explica l'afany de romandre en un món intern presidit per les ansietats claustrofòbiques característiques de la dimensió projectiva de la Identificació Intrusiva.

L'anàlisi d'una esquizofrènica i d'un drogadicte apunta el mode d'entrada al món del Claustrium i les satisfaccions i sofriments que en ell es produeixen. Destaquen els trastorns del pensament, l'arrogància, l'estupidesa i la permanent infiltració de la mentida que caracteritza aquests pacients.

També es repasen els aspectes tècnics per treballar aquesta patologia, tot i estimulant la sortida del Claustrium i l'establiment de l'aliança terapèutica que promou el creixement mental.

En el mite, Hesíode canta el càstig a l'engany i les males arts amb les que el tità Prometeu aconseguí el foc dels déus per fer-lo a mans dels homes, i és el cant d'Homer el que ens fa saber dels tràngols i sofriments imposats pels déus a Odisseu per haver-se servit de la seva astúcia amb l'objectiu de penetrar Troia i saquejar-la. Des del fons del temps el poema ens recorda la tragèdia de la peripècia humana, l'empresonament del cos i de la ment a causa de la supèrbia, l'arrogància i la grandiositat.

En les seves *Notes sobre alguns mecanismes esquizoïdes* Melanie Klein (1946) començà a entrellucar l'astúcia de l'operació mental que permet fer violència als segells de la pretesa font de tot coneixement i poder. Va copsar les possibilitats del concepte d'Identificació Projectiva, però deixà el seu contingut sense saturar per tal d'engrescar els seguidors de la seva petja. Bion i Meltzer, entre d'altres (veure Farré i Sánchez de Vega, 1998), acceptaren el repte, escorcollaren la clínica, la contrastaren amb el concepte kleinià, i novament ens explicaren el mite, la passió de posseir i el drama prometeics, l'encadenament de la ment i la hercúlia tasca d'alliberament i retrobada del camí

il·luminat per la torxa dels déus interns que mai no haguéssim hagut d'abandonar. A través del nostre treball clínic intentarem donar fe d'aquest relat, tot i que, prèviament, caldrà un breu recordatori teòric.

En desenvolupar el concepte de Superjò i completar la teoria estructural de l'aparell psíquic, Freud va construir la caixa que havia d'albergar el món intern.

Klein la va fer seva, i, obrint-la, la poblà amb tota mena de criatures fins aconseguir que la realitat psíquica assolís el nivell del que és concret. També va descobrir un instrument molt potent, entre d'altres, que manejat des de l'atmosfera d'aquesta realitat permetia que els objectes poguéssin ser penetrats i reduïts a la condició de dipòsit de dolor mental.

Klein (1946) descriu el mode d'operar d'aquesta fantasia omnipotent, la finalitat de la qual rau en la pretensió de penetrar el cos i la ment d'altri i així prendre'n possessió. També assenyalava les conseqüències: la producció d'una Identificació Projectiva narcisista mena a la corresponent alienació de la genuïna identitat pròpia, fins el punt de que el jo perd la vida i el valor propis. Suggereix les condicions que menen a aquesta situació: els estats de frustració o d'ansietat augmentada, que forcen la criatura a fugir cap a l'objecte intern idealitzat en l'intent d'escapolir-se dels seus perseguidors (pàgines 18 i 19). Atès que els processos de projecció impliquen la irrupció dintre de l'objecte, la introjecció pot ser aleshores sentida com una entrada violenta des de l'exterior a l'interior en forma retributiva a la projecció violenta (pàgina 20). L'àmbit de relacions que es defineixen en la fantasia a partir d'aquests moviments de projecció i introjecció involucren els atacs i la penetració sàdica del cos de la mare i també les amenaces de ser perseguit i de quedar empresonat dintre d'ella, justificació i origen de la fenomenologia claustrofòbica (pàgina 21).

Aquest treball encetà una sèrie d'investigacions orientades a donar contingut al concepte instaurat d'Identificació Projectiva, la qual cosa va permetre formular la possibilitat de dues formes d'Identificació Projectiva, una de normal, diem-ne *la bona*, i l'excessiva, diem-ne *la dolenta* o *patològica*. Bion (1959 i 1962a), en un intent de categoritzar aquesta distinció, descriu la normal com una manera

de comunicació primitiva i bàsicament inconscient que esdevé fonamental per l'aprenentatge, nus de la relació mare-nadó, que permet copsar l'estat psicofísic de la criatura, alleujar-la del sofriment i capacitar-la per aprendre de l'experiència, en tant que ubica a l'excessiva o patològica en aquell camp de l'activitat mental en la qual es poden identificar fenòmens com la claustrofòbia, l'agorafòbia, la hipocondria, els estats maniaco-depressius, els trastorns del pensament i del discerniment i alguns estats confussionals. Aquesta darrera modalitat convida **Meltzer** (1986) a preferir anomenar-la Identificació Intrusiva, atès que copsa el motiu essencial del procediment mental tal com va descriure'l **Klein**.

Meltzer copsa l'orientació de la petja de **Klein** i **Bion** i es decideix a recórrer la complexa geografia de llurs conceptualitzacions. Descobreix en la seva exploració que l'Identificació Projectiva ha obert una profunda esquerda en l'univers descrit fins aleshores i, bo i travessant-la, s'esmuny dintre de la galàxia dels objectes interns. De fet, les investigacions de **Meltzer** en aquest àmbit no comunicacional sinó d'intrusivitat, el guien a poder demostrar que el mecanisme de la Identificació Projectiva també actua amb els objectes interns, configurant la masturbació la via per la qual el procediment es concreta (**Meltzer**, 1966). Aquesta troballa afegeix als fenòmens psicopatològics descrits amb anterioritat certes pertorbacions del desenvolupament del caràcter, aquelles conegudes com a pseudomadura o fals self, que es presenten a la clínica com a resultat de l'abús d'aquest mecanisme.

A partir d'aquestes dades noves, tanmateix que des de la notació bioniana, es podria denominar Continent a l'interior de l'objecte receptiu a les Identificacions Projectives, **Meltzer** (1986) suggereix anomenar Claustre a l'interior de l'objecte violentat per la Identificació Intrusiva que opera a nivell de la fantasia inconscient. Amb aquesta notació s'obre un escenari fascinant, com el del món de l'altra banda de l'espill de l'Alícia, en el que podem ser testimonis del viatge i els estats que en el seu recorregut experimenta una ment que, alienant-se de sí, es buida en l'interior del seu propi món intern, el món de l'objecte intern, amb l'objectiu de controlar-lo i posseir-lo. Aquest procés demana explicar el cosmos mental d'acord a un nou ordre que bandeja, d'alguna manera, al que fins aleshores coneixíem.

En aquest Nou Món es concreten dos grans escenaris categorials fruit de les dues característiques que defineixen l'Identificació Intrusiva: la dimensió identificatòria i la dimensió projectiva. Diferents i ensem unides e interdependents, definiran la peripè-

cia i condicions específiques dels estats mentals que a partir d'elles s'esdevenen. Per tal de poder-les comprendre haurem de recordar, ni que sigui molt de passada, les característiques de l'interior de l'objecte intern que ha esdevingut Claustre a causa de l'activitat de l'Identificació Intrusiva que actua a sobre d'ell.

Començarem descrivint la dimensió geogràfica de l'aparell mental tal com **Meltzer** la pensa a partir del model de la ment forjat per **Klein** i desenvolupat i modificat per **Bion**. S'hi poden definir sis àrees diferents: el món extern, l'úter, l'interior dels objectes externs, l'interior dels objectes interns, el món intern i el *no lloc* del sistema delirant. **Meltzer** dibuixa una ruta hipotètica en aquesta geografia, i la seva recerca el porta a descobrir el Pas del Nord, la via d'accés a l'objecte intern que dona a conèixer en el seu treball relatiu a la masturbació anal; investiga aleshores la conformació de l'interior de l'objecte intern que ha estat violentat per les dues fulles de la Identificació Intrusiva, l'aspecte identificatori i l'aspecte projectiu, i les conseqüències que se'n deriven tocant a l'estructura del self i a la seva imatge del món. **Meltzer** aporta un ric testimoniatge d'aquesta exploració: el primer mapa que dibuixa intenta revelar les diferències entre el com és concebut l'interior de l'objecte primordial --la mare-- a través de l'ús de la imaginació, i la concepció que ve determinada a partir de la intrusió omnipotent i, per tant, de l'omnisciència.

Quan és la imaginació la que treballa, les funcions de les diferents parts de la mare configuren una suposició de l'estructura interior que s'organitza manllevant les formes del món extern, formes que venen amarades pel significat d'aquests compartiments i les ansietats corresponents. Com diu **Meltzer**: "És així que es dona un intercanvi continu entre el món intern i el món extern, un comerç, les qualitats formals del qual són introjectades i el significat del qual és externalitzat" (1994, pàgina 64). Quan estudiem el material clínic, podem observar que aquest interior no integrat es va construir per part del nen sobre la base de suposar analogies entre les experiències que té dels seus propis orificis i dels serveis que en ells presta la mare. No obstant, la dificultat del nadó per a poder integrar les funcions de la mare i copsar la seva interrelació afecta la concepció imaginativa relativa a aquest interior. A aquest problema de construcció s'hi han d'afegir dues grans dificultats més: la interferència que es genera a partir del fracàs de les funcions de la mare i el conflicte estètic relatiu a la incertesa respecte del seu interior. En aquestes condicions, la concepció imaginativa que el nadó desenvolupa

orienta a una imatge de l'interior de la mare interna dividida en tres compartiments que es troben, relativament o absoluta, aïllats els uns dels altres: el cap-pit constituint la part superior, i la inferior conformada amb el genital al davant i el recte al darrere. Aquests àmbits, alhora, concreten les vies d'entrada a l'objecte intern a través de l'activitat de la fantasia d'intrusió quan queda interrompuda la comunicació i es fa bocins el principi d'inviolabilitat de l'objecte; per tal d'aconseguir-ho es poden emprar mètodes molt variats que van des de la violència fins a la cautela i l'engany.

Meltzer (1994) ens explica que l'atmosfera de cadascun d'aquests compartiments és ben diferent segons sigui fruit de la construcció imaginativa des de fora de l'objecte de quan és el producte de la fantasia d'intrusió. Tal com és concebut des de fora, el cap-pit de la mare és la seu de la riquesa, en un principi concretada en la seva capacitat per atendre les necessitats urgents d'alimentació, i més endavant entesa com generositat, receptivitat, reciprocitat estètica, possibilitat de comprendre tot coneixement possible, diligència, responsabilitat, prudència, lloc de la formació simbòlica i, per tant, de l'art, de la poesia i de la imaginació. Tals qualitats regeixen el sistema de valors d'aquest àmbit. A causa de les motivacions que han promogut l'intrusivitat, la generositat es transforma en un "avui per tu i demà per a mi"; la receptivitat, en adulació; la reciprocitat, en complicitat; el comprendre, en penetrar els secrets; el saber, en informació; la formació de símbols, en metonímia; l'art, en moda; la diligència, en indolència; i la responsabilitat, prudència i previsió, en descuit. Es tracta aleshores d'una mare interna que viu exclusivament del poder de la seva momentània bellesa i salut --a les que els hi ve conferida tota mena de riqueses-- i el caràcter d'oracle omniscient front de qualsevol dubte, i que es regeix per un sistema de valors constituït per les transformacions que acabem d'assenyalar.

La imatge inconscient del genital de la mare, elaborada imaginativament a partir de l'observació real i de la relació dels pares, comporta la construcció d'un àmbit en el que la cambra parental és el santuari de ritus misteriosos i venerats, en la que el pare, amb el seu penis i el seu semen, alimenta, fertilitza i neteja els òrgans reproductors de la mare. La mare està plena de nadons, i la sexualitat configura el cim integrador d'amor i treball, clau de volta de tot sistema de valors. En canvi, vist des de l'interior a través dels ulls de l'intrús, amor i treball han estat transformats en fascinació i fam insaciable de folgança i de sensacions. Ara, el geni-

tal de la mare interna defineix l'espai pel Carnestoltes; és l'espai de la religió priàpica, de la bacanal i l'orgia, en el que la bellesa de la feminitat té l'irresistible poder de produir l'erecció, absolutament fascinadora i anhelant de qualsevulla sensació i orifici. És el lloc en el que el fal·lus del pare entra per tal de què se'l diverteixi i adori de forma dionisiàca fins l'extrem de l'esgotament una cop assolida l'explosió ejaculatòria; és el temple luxuriós en el que es prega a la potència inextingible. Aquí no hi ha més valors que l'adoració, la seducció, la irresistibilitat i el plaer eròtic.

Des de l'exterior, el recte de la mare interna és concebut imaginativament com un dipòsit de brutícies produïdes pels nadons interns que no poden evitar emporcar el niu. El paper del pare intern és el de neteja i protecció de la mare i la nissaga, i són aquests treballs els que defineixen el valor dominant en aquest àmbit: tenir cura, preservar i protegir la naturalesa. En canvi, des de l'interior, intrusionat per la violència o per la clandestinitat, el recte de la mare interna constitueix el lloc on el gran penis fecal oficia els rituals satànics, el món orwellià del Gran Germà. És un món tribal, el dels grups de Supòsit Bàsic de Bion, allí on el pensament ha quedat arraconat pel supòsit, la llei substituïda pel precedent; el ser diferent, per ser un intrús; la veritat, per allò què no pot ser refutat; la justícia, per la llei del Talió; la intimitat subvertida, per tècniques de manipulació o fingiment; la dedicació, per fidelitat; la confiança, per obediència; l'emoció, per excitació; el penediment, per culpa i desig de càstig. És un món d'addició en el que el sistema de valors ha quedat trastornat per una degradació ètica generalitzada, fent del sobreviure l'única qüestió a considerar. És un món claustrofòbic en estat pur, cambra infernal regida per la tirania i el sotmetiment, en el que l'única salvació rau en passar inadvertit als perseguïdors, lluitar com a resistent a la clandestinitat, o fer mèrits per tal d'enfilar-se al capdamunt de l'escala jeràrquica i aconseguir d'aquesta forma desplaçar el terror als altres.

Allí on l'objecte intern ha patit la violència s'estableix el valor suprem del poder: és la fita, l'afany de tots els desficiis. Es vol el poder per a tiranitzar, per a sotmetre i aconseguir l'obediència incondicional d'altri; també per a disposar de tot el plaer i usufructuar la producció de tota riquesa, per a posseir tota la bellesa, per a rebolcar-se en l'abúlia més absoluta; també per a disposar de tota la informació, que ve assimilada a l'accés a tot coneixement i al control del món. Sota els efectes de la intrusivitat, el misteri de l'objecte intern ha desapa-

regut, s'ha fet bocins aquella unió de forma i funció que tant incomparablement descriu **Keats** en la seva *Oda sobre una urna grega*:

“... quina llegenda amb fulles orlada es congrega al voltant de la teva figura: déus, mortals, o ambdós, a Tempe o a les valls de l'Arcàdia? Quins homes o quins déus són aquests? (...) Són dolces les cadències que escoltem, i encara més dolces les que mai no escoltem; seguïu tocant doncs, suaus caramelles, encara amb més atractiu, no a la oïda, a l'esperit, cançons inaudibles...”

Els valors de la mare interna concretats en la darrera estrofa del poema queden definitivament trastocats:

(...) Quan la edat a la nostra generació consumeixi, sobreviuràs al bell mig de l'angoixa d'altres, amiga dels homes, als quals sempre dius: "La bellesa és veritat, i la veritat bellesa --no fa falta saber res més que això a la terra."

Des d'aquest moment ja no serà més la falda del consol i de l'esperança, i tampoc el pit de l'aliment, el lloc de la creativitat i del trasbalsament i tremolor del misteri. Contràriament, s'haurà fet la seu de la grandiositat, de la idolatria del poder fet possessió material, de la bellesa reduïda a la seva pura superficialitat, de l'emoció degradada a la pura excitació. Serà la casa on tot s'hi val, des de la mentida a la traïció, des de la fraudulència al rebuig de tot el que és aliè, des del complot fins a la persecució que es desferma quan la presència de l'intrús és detectada. Tot això és el que **Meltzer** anomena món del Claustre.

Quina mena d'impuls ens transporta més enllà del llinard del cercle de l'aconteixement en el que l'objecte intern viu i des del que ens envia el missatge que ens ajuda, guia i conforta en aquest nostre vagarejar a les palpentes sense fi? Per què fem violència al temple fins a profanar-lo, destruint la seva capacitat continent, aquella que ens va prometre **Bion**? **Meltzer** recull l'herència kleiniana i recorda els motius de la Identificació Intrusiva: l'explosiva barreja de carències, gelosia, enveja, intolerància de la dependència, revolta front el misteri que es fa manifest a través de l'impacte estètic de l'objecte...

Com hem considerat en un altre moment (**Farré i Sánchez de Vega**, 1998), un cop que el temple ha estat profanat, convertides les voltes en murs de

presó, el lloc en el que el misteri s'ofereix --a qui tingui imaginació-- en torre des de la que l'ull del Gran Germà guaita incansable, i els lluminosos vitralls en tanques i filferat, com podem entendre l'afany en seguir vivint en un lloc d'aquesta mena? Només s'entén si es contempen els plaers que la dimensió identificatòria de la Identificació Intrusiva procura, i, més especialment, aquest estat de la ment al que s'arriba pel convenciment de què un és l'objecte primordial i en ell mateix es troba contingut tot l'univers: la grandiositat de l'aspecte identificatori de la Identificació Intrusiva, la sensació d'omnipotència i d'omnisciència, el poder experimentat des de les insígnies de lloctinent del penis fecal que regeix el clavegueram del món del Claustre, la grandiositat des del sentir-se l'excepció en aquest món de bogeria, el plaer des de l'excitació inacabable... És el plaer del nèctar amb el que Circe porta els companys d'Ulisses a perdre's, a la vida engarjolada, presoners en el no res, aliens a la condició d'humanitat.

Desitjaríem que el relat clínic pogués orientar-nos més acuradament en el recorregut per aquests estats de la ment.

Cas Alberto

Va arribar a la consulta quan tenia 36 anys. Addicte a l'alcohol i d'altres substàncies, va patir un coma etílic que es va donar en un context d'orgia de sexe, droga i alcohol que va durar uns quants dies fins a caure inconscient. Havia seguit un tractament de deshabitució en un centre especialitzat des del que se li aconsellà psicoteràpia. La dona l'havia fet fora de casa. Dels seus pares, morts uns quants anys enrera, en guardava un record idealitzat de la mare en els primers anys de vida, en concret de quan ell en tenia 5, atès que immediatament després d'una malaltia va passar amb ella uns mesos fora de la seva ciutat sense veure el pare pràcticament en tot aquest temps. Sempre va mantenir una actitud desafiant amb el pare, al qual descrivia com a home molt dur, tossut i tirànic, que no desaprovava l'oportunitat de deixar-lo en ridícul davant dels altres; malgrat això, ni els cops ni les recriminacions podien torçar l'actitud del fill. Va començar a beure a l'adolescència, perquè era així com se sentia més segur d'ell mateix en el desenvolupament de la feina. La seva intel·ligència, gosadia i l'ús de l'alcohol i d'altres drogues, el portaren a embranchar-se en algunes empreses amb un èxit més que notable i també en negocis que temps després, a causa de la crisi econòmica i que durant més de tres

anys no en va tenir cura per la seva incapacitació alcohòlica, varen quedar en no-res i ell mateix aclaparat pels deutes.

El més destriable en les primeres sessions de tractament va ser el relat d'un somni: "Yo volvía de nuevo con mi mujer. Ella estaba muy bien conmigo, no se parecía en nada al modo en que últimamente se ha comportado. Mi mujer tenía allí una cara como angelical, como la de una niña. Yo a mi mujer siempre la veía como a una niña, sin ninguna diferencia respecto de mis hijos, como si en realidad ella sólo fuera la mayor de ellos...". També va fer comentaris tocant a que considerava que la dona amb la que en aquell moment intentava organitzar una relació sempre venia a queixar-se de no sentir-se feliç, de què necessitava tractament psicològic. "Ayer por la noche pasaban por la tele la película *El exorcista* y tuve que apagar el televisor. Estas películas me dan miedo, esto de llevar el demonio dentro es algo que siempre me ha asustado mucho...". També va recordar un somni que de petit tenia: "Entraba por un túnel hecho entre la paja o entre unos matorrales, no estoy muy seguro, y al pasar por allí me caía por un agujero e iba a aparar al Infierno. Después parece ser que podía salir de allí. Esto se daba en un pasaje como de campo, como si el túnel estuviera dentro de una casa de campo...". Va continuar dient que quan era petit i els seus pares sortien de casa deixant-lo sol "se construía una especie de túnel con los almohadones del sofá, se metía allí dentro y se ponía a escuchar la radio". Més endavant afegí: "Entre los alcohólicos se dice mucho que el beber es como estar en el Infierno, pero no te das cuenta de ello hasta que sales de allí...", fent gala en aquell moment, com era en ell habitual, dels seus coneixements sobre la malaltia alcohòlica, la resistència dels pacients, la comprensió que amb ells s'havia de tenir perquè eren malalts, etcètera.

Fins aquí, l'Alberto descrivia un escenari en el que la felicitat s'arrelava en l'apropiació de la mare, la desafiant exclusió del pare i una evolució en la que la inseguretats, relativa a una maduració i aprenentatge insuficients a causa de què la dependència dels pares interns havia estat negada, venia neutralitzada per l'estat emocional produït per l'alcohol i d'altres substàncies. Els èxits assolits d'aquesta manera es van ensorrar com un castell de cartes. Es presentava al terapeuta com un expert en el tractament de la malaltia pròpia i de les carències dels altres, deixant entrellucar, però, el seu fracàs i la seva incompetència al retornar la mare (la possible nova parella) al pare-terapeuta per tal que la tractés com ell no era capaç de fer-ho. No obstant això, el

primer somni recreava la fantasia d'indiferenciació entre el món infantil i el món adult mitjançant la imatge d'una muller-mare només una mica més gran que els fills. Aquí és on reverberava l'episodi infantil viscut amb una felicitat intensa en la que ell mateix s'havia considerat front la mare com un genuí substituït del pare absent.

Però l'Alberto explicava alguna cosa més: parlava de la possessió demoníaca i de la manera com s'hi podia caure, el duríssim exercici exorcista d'alliberament i, si som amatents al contingut de la pel·lícula, el perill que corria el terapeuta-exorcista que intentés fer la prova, o el que ve a ser la mateixa cosa, el fracàs en l'escomesa. La caiguda a l'infern venia descrita en el segon somni, que quedava immediatament associat a la construcció del túnel que en el seu afany d'arquitecte infantil cavava en el sofà quan es sentia abandonat. Podem sospitar que aquest espai constituïa la seva cambra masturbatòria (el túnel *hecho entre las pajas*, entre masturbació i masturbació), llançadora de la Identificació Intrusiva, que el conduïa directament a l'interior del Claustre i al sotmetiment al Gran Germà. El discurs que venia tot seguit sobre el món infernal dels alcohòlics (aquests malalts que no s'adonen de què ho són fins que no surten de la dependència alcohòlica) descrivia la misèria de l'estat d'Identificació Intrusiva, misèria de privació de la que hom no pot adonar-se fins que no surt del Claustre.

A partir del relat del somni i de què es pot clarificar la seva activitat masturbatòria i les conseqüències del fet de viure en el món al que es va a parar a través d'ella, l'Alberto s'experimenta com un fracassat: "Pienso en mis hijos, en lo que han podido sufrir, pienso en mi alcoholismo, en mi mujer que está enferma, en mi pareja de ahora. Hace unos días que me siento distinto; hace un tiempo me habría hundido con los sentimientos de culpa, ahora no, pero pienso que yo habría podido hacer más, que si yo hubiera obrado de otro modo quizá lo que está pasando no habría sucedido... Fue por mi culpa por lo que las cosas fueron así". Aquí podem veure el passatge des del sentiment de culpabilitat a l'experiència del dolor depressiu pel dolor produït als altres; es dibuixa el llinard de la posició depressiva. Però és un pas trontollant, perquè quan comença a sentir penediment no pot evitar de fer-ho des de l'emfasització de la grandiositat: ell hauria hagut de fer més, tot. No tolera pensar que no podia fer res més perquè era completament incapaç, perquè no gaudia d'un estat de la ment suficientment adult. Aquesta incapacitat es manifesta quan ve a referir que no ha tingut el coratge de parlar amb els fills del seu passat alcohòlic, que ha tractat de guardar

un secret del qual es impensable imaginar que no s'hagi fet safareig a tot arreu.

El fracàs de percepció de l'experiència que hom viu, definia en aquest cas --i probablement en molts d'altres-- el mode d'operar de la transformació en al·lucinosi (**Bion**, 1965) que es relliga als trastorns de pensament tan característics dels habitants del Claustre. Trastorns que, entre d'altres motius, són fruit de la confusió de qualsevol cosa que passa pel cap amb el pensament, l'emergència d'una imatge amb la complexitat del procés de pensar. Per l'Alberto qualsevol acudit estrambòtic era equivalent a: "He pensado que...", i constituïa el pas previ a l'acció immediata. Malgrat els seus fracassos, durant els primers mesos de tractament no tolerava cap interpretació que discutís la validesa dels seus pensaments; volia convèncer-se i convèncer-me de la validesa de les cadenes causals que establia com d'alguna cosa a la que la raó li degués automàticament fidelitat sense demanar cap mena d'examen (**Bion**, O.C.).

Contratransferencialment resultava molt dur i avorrit suportar el seu negativisme davant de tot intent d'interpretació, la tossuderia amb la que s'afirmava a les seves formulacions. A nivell de tècniques calia fer alguna modificació, atès que interpretació darrera interpretació eren destruïdes. Només un escrutini rigorós per part de l'analista de les evidències que sustentaven el seu "he pensado que..." (**Meltzer**, 1986b) seguint el model d'Arcesilau de Pitaneia (**Brochard**, 1932) --que posa en el centre del que és raonable aquelles accions que harmonitzen entre sí, formen un tot coherent i poden ser justificades per l'evidència; entronca amb el concepte de pensament no saturat de **Bion**, el que indaga la realitat buscant coherència i veritat-- enfrontà el pacient als problemes de construcció del seu pensament. Un somni en el recorregut d'aquest escrutini sistemàtic va donar un tomb al tractament: "Llevaba una cartera con dinero y letras del banco en completo desorden y entraba en un retrete público... No había nadie y yo me ponía a ordenar el contenido de la cartera". Dins del context en el que el somni s'havia produït --una relació sexual amb una companya en tractament per alcoholisme "que se me insinuó y como yo tenía mucha necesidad me lié la manta a la cabeza... pero no me conviene, lo tengo claro: está muy loca, es muy negativista y es una sabelotodo", va dir--, la interpretació s'orientà a que ell sostenia la fantasia de què no hi havia diferència entre la producció i eliminació de la femta i el sofisticat treball d'ordenació, construcció i evacuació de pensaments, com tampoc n'hi havia entre el continent mental on els pensaments han de ser pensats i

des d'on es difonen significacions i el receptacle rectal on es recull la femta com a pas previ a la seva expulsió. Malgrat això, s'adonava que no li convenia "liarse la manta a la cabeza" i seguir emparant-se en el seu negativisme i en què ho sabia tot, entosudit en què l'evacuació de femta era idèntica a l'evacuació de pensaments i, per tant, que qualsevol cosa que li passés pel cap tingués la categoria de certesa irrefutable --l'omnisciència en comptes de la indagació (**Bion**, 1965).

La clarificació d'aquest estat mena l'Alberto a una sessió que ens permet avançar una hipòtesi tocant a l'entrada en el món de la Identificació Intrusiva y llurs conseqüències. La fonamentem en el següent bocí de material:

Paciente: Cuando yo empecé a beber no pretendía volverme alcohólico, nunca pensé que caería en el alcoholismo.

Terapeuta: Cuando se metió dentro del túnel no sospechaba de que había un agujero y que acabaría por caer en el Infierno.

P: (Silencio) Ahora que ha dicho esto me ha hecho pensar en algo que no le conté acerca del sueño del otro día... Luego yo salía de allí, llegaba de nuevo al túnel y salía de él.

T: Un túnel es un lugar abierto, no una prisión de la que no se pueda salir... (reflexiono en voz alta)

P: Ahora me ha hecho pensar en que el otro día vi por la tele que hacían un programa acerca de unos hermanos que perdieron a la madre cuando eran muy pequeños, y ambos se han dedicado toda la vida a hacer inmersión subacuática... Durante un tiempo yo también hice submarinismo hasta que tuve un susto tremendo y ya no volví más a hacerlo... Cuando haces inmersión se vive una experiencia muy extraña. Tienes una sensación de libertad extraordinaria y esto es una paradoja, porque vas con respiración asistida, y parecería que hay más libertad que cuando estás fuera y puedes respirar con tus propios medios. No sé si será por el oxígeno o qué, pero es como una borrachera.

T: Estos hermanos se quedaron sin mamá muy temprano y parece que usted quiera sugerir que trataban de reencontrarla en el medio subacuático. Usted no la perdió, pero parece que quiere hablarme de este medio en el que respiraba asistidamente y que le producía la sensación de libertad y de borrachera. ¿Qué le pasó para dejar el submarinismo?

P: Que un día estando abajo, a bastante profundidad, empezó a fallar el regulador y a dejar de suministrarme aire... Ahí empecé a perder los papeles...

T: Alberto se sentía bien penetrando dentro de mamá, borracho de libertad, pero ahí se perdieron

los papeles, como cuando empezó a ahogarse en alcohol, como cuando empezó a emborracharse, tratando de reproducir ese estado de libertad, potencia y suficiencia del medio interior de la madre... Ahí perdió los papeles.

P: (Pausa) Ahora me ha venido a la cabeza que mi madre contaba que mi padre no estuvo en el momento en que ella dio a luz, porque fue en unos días en que por unas averías había cortes de luz y mi padre tenía que aprovechar los momentos en que la daban para poder trabajar.

T: Quizá se esté refiriendo a que en algún momento usted sintió que era su aparición la que daba la luz y los medios de trabajo y vida a su padre, en lugar de ser él quien hiciera el trabajo que le llevó a usted a poder acceder a la luz del mundo.

L'Alberto roman en silenci fins a la fi de la sessió. El pacient fa una reescriptura del drama. La mare que el deixa pel pare i la dedicació de l'Alberto de per vida, com els dos germans van fer, a la recerca de l'objecte absent amb l'equip d'inmersió-intrusió facilitat pel concurs de la Identificació Intrusiva. És així com pot desaparèixer qualsevol sentiment d'incapacitat i invalidesa i es poden viure intensament els plaers de la llibertat sense restriccions que l'embriaguesa subministra. Aquí és on es fa possible el desplegament de la grandiositat que la dimensió identificatòria de la Identificació Intrusiva aporta, i el seu màxim exponent ve representat pel naixement de l'Alberto sense la participació del pare: és ell el que porta la llum, la barreta de pa sota de l'aixella. Ve a dir-nos: "Mi padre no estaba allí cuando mi madre me dio a luz, pero tampoco estaba cuando fui concebido". Però aquesta embriaguesa de grandiositat --que en la seva relació amb el món ha quedat manifestada a través del seu desenvolupament professional, en l'apreciació fora de tota mida de les seves capacitats intel·lectuals i en l'omnisciència atribuïda als seus judicis, en els estats d'exaltació derivats de la seva addició, la promiscuïtat sexual, etcètera--, el porta a la ruïna, a l'ofec i empresonament dintre del Claustre, a la impotència a tots els nivells, àdhuc el simptomàtic -que ja va comentar a la primera entrevista-, a la pèrdua dels papers que inclou ensems el seu paper de nen i el seu paper de futur pare, que no s'hagués produït si s'hagués establert la seva dependència de l'aire de l'exterior, de l'atmosfera de la dependència del pare que treballava per la mare, per a ell i pels nadons interns, aquests nadons que a causa de la seva intrusivitat i parapetament en la grandiositat han patit d'allò més, com els seus propis fills.

Els seus conflictes s'agrumollen a redós del triomf edípic, d'endur-se la mare, només per a ell, tot i que per aconseguir-ho va haver de posar-se malalt, mental i físicament. Ara però, ja no pot llençar-se més a dintre d'aquest túnel, com abans ho feia, i sentir-se, ahora, be amb si mateix. El seu aprovisionament de grandiositat, com el regulador de les ampolles d'oxigen, falla.

Cas Montse

Es tracta d'una dona d'uns 40 anys, d'aspecte físic que faria pensar en una adolescent; té estudis de grau mig. És una pacient amb un llarg historial d'ingressos psiquiàtrics, són freqüents les al·lucinacions auditives i visuals i cau sovint en deliris caracteritzats tant per la grandiositat com per la culpa; sovint s'autolesiona, particularment, cremant-se els braços amb una cafetera calenta.

És la filla gran de tres germans, està casada i no té fills. La seva versió sobre la seva història familiar és que en els primers anys de la seva vida el pare va estar absent de la llar familiar per motius professionals. Quan va tornar, la mare va quedar embarassada, i en dos anys van néixer dos fills més. Una de les anècdotes que té relació amb aquests naixements és que la van fer padrina del seu segon germà i durant la cerimònia, mentre aguantava el ciri baptismal, es va cremar. En el naixement d'aquest germà, la mare va patir una paràlisi facial que va durar un any, i en tot aquest temps la pacient va estar separada d'ella. La Montse explica que el seu avi va abusar sexualment d'ella des dels 7 anys fins que es va morir, quan ella en tenia 16. Des de petita havia manifestat conductes agressives a l'escola i una psicòloga del centre va diagnosticar esquizofrènia.

Des del començament del tractament la pacient està espantada pel fet que s'està fent gran i té por que la terapeuta i el psiquiatra se'n cansin d'ella o es morin. Són freqüents les seves manifestacions de grandiositat, es presenta com l'Ambaixadora de la Pau Universal, la Verge Maria o Joana D'Arc. Quan ho fa, s'observen evidents mostres d'excitació i plaer en presentar-se com la victoriosa donzella d'Orleans, però, després, sovint comença a mostrar senyals evidents d'angoixa quan recorda que la heroïna es va morir a la foguera. D'aquesta manera sembla mostrar el moviment pendular entre les dues dimensions de la Identificació Projectiva (Intrusiva), l'aspecte identificatori segellat per la grandiositat i el projectiu, marcat per les ansietats claustrofòbiques.

Aquestes poques dades ens permeten construir un primer plantejament del conflicte. La Montse viu una relació amb la seva mare en la que l'absència

del pare impedeix l'entrada a la triangulació edíptica. El conflicte esclata de forma abrupta, l'extensió narcisista entre mare i filla es fractura amb la presència del pare i la dels dos germans, sense solució de continuïtat, i viu apartada de la mare que ha deixat de somriure per ella, amb una expressió petrificada per la paràlisi. L'exigència vers una maduració reclamada a curt termini pren la marca de la cremada del ciri baptismal, que l'acompanyarà tota la seva vida, com un horrible tatuatge de cicatrius que va repetir amb la cafetera calenta. Amb aquesta marca, en aquesta cicatriu, potser podrem trobar el vèrtex geodèsic des del que podem intentar resseguir la geografia del recorregut de la seva ment. En efecte, el pas següent és l'activitat sexual amb l'avi, al qual ella diu que masturbava i que ell la tocava. Probablement allí, i amb la complicitat de l'avi, es va construir la cambra masturbatòria en la que la fantasia d'intrusió a l'objecte va poder trobar el seu acompliment satisfactori. El patiment no tolerat de la separació-diferenciació de la mare quedava d'aquesta manera estroncat. El continuum quedava restablert, el discurs sense signes de puntuació, i tot plegat segellat amb el lacre de la seves cremades habituals. Des d'aquí fa el salt a la vida del Claustre, a la identificació grandiosa i a l'experiència de tancament claustrofòbic.

Durant el tractament, surt de tant en tant d'aquest món de reclusió, i en fer-ho, adquireix noció de temps i espai: ella creix i també envelleixen el papa-psiquiatra i la mama-terapeuta; quan passa això, no solament està reconeixent la seva independència amb el que suposa --que pot ser deixada--, sinó també, es reconeix subjecta a l'ordre inexorable del pas del temps. I s'espanta, i és aleshores quan fuig a l'interior del Claustre, a la recerca del refugi de la grandiositat... Però allí també troba el tancament, la persecució.

El material clínic mostra els moments en els que es produeix aquesta fugida a l'interior del Claustre a través de la Identificació Intrusiva i les seves nefastes conseqüències. Primer veurem aquelles que són coincidents amb la separació que suposen els caps de setmana.

P: Tinc un conte: *La nena del rovell de l'ou*. Una vegada hi havia una nena que vivia dintre la seva mare. És clar que encara no es coneixien, però la petita sabia com era la veu de la dona i com es queixava a voltes dels ronyons... Llavors ella, que tenia cura de tot, s'enretirava a un raconet i talment com una boleta vigilava el son de que li feia de niu.

Però no tot era tan dolç. Segons com, quan la mare baixava les escales --i val a dir que ho feia

corrents perquè es tractava d'una mare jove--, era com si milers de rocs li caiguessin damunt o li venia basqueig quan la sentia vomitar.

Un dia la mare va dir:

-Au, surt a dir-me hola!

I ella va treure un ull per la finestra i no es decidí. Els veïns i les veïnes la cridaven:

-Surt bufona

-Surt princesa!

Tothom volia que sortís a veure el sol i la terra. Però no es decidia i no hi va haver forma humana que sortís. Encara avui sé del cert que no ha sortit del rovell de l'ou.

No és res del que us penseu; finalment he aclarit que la nena no els entenia perquè parlava xinès.

T: Sembla que m'expliques el conte d'una nena que no volia sortir d'aquest món on vivia i entrar en contacte amb la seva mare com dues persones separades; ella vol viure per sempre dintre de la mare, per seguir tenint la fantasia de què és ella la que té cura de la mare. Però viure en aquest món també vol dir patir el tancament d'estar dintre d'una altra persona. Dintre seu aquesta nena s'imaginava poderosa i sortir fora era sortir a un món on ella seria petita i tindria que ser atesa per la mama i hauria d'aprendre com es viu fora; parlar xinès, en català, ho associem a alguna cosa complicada, vull dir, és com si em diguessis que veus molt complicat entendre el món de les persones que viuen separades i acceptar l'ajut dels altres.

P: Que la nena no creixés, que no sortís... I allà estaríem juntes per sempre.

T: Però això no és vida, la vida es créixer, desenvolupar-se, conèixer persones noves, tenir fills...

P: Però viuríem allà dintre...

T: Sembla que vols seduir-me amb l'idea que estant totes dues juntes, sense ningú més, estaríem molt bé i d'aquesta manera ocupar tot el meu lloc en el meu interior, fent fora els altres pacients, els meus fills, la meva família.

P: Allà no tindríem que menjar ni convidar ni fer res.

T: Sembla que el problema que et preocupa es sentir-te necessitada, tenir que menjar; penso que m'estàs dient que aquests dies has passat molta gana de veure'm, que has tingut molta gana de contacte amb mi.

P: (Tallant-me) ¡Ho dissimulo! (de forma imperativa) ¡No ho pensis!

T: És clar que mires de dissimular-ho, però sembla que has tingut moltes ganes de veure'm, i tu penses: si estigués dintre de la meva terapeuta no hauria de viure aquestes situacions de separació, d'enyorrança, de gana.

P: Però és que de vegades passa molt de temps... Passa tot l'hivern... Ara ha passat tot l'hivern i ha plogut molt i no ens hem vist (trista).

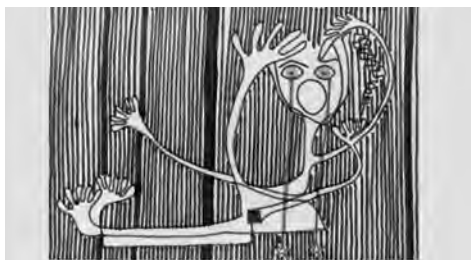
T: Ja veig que t'has sentit molt malament aquest cap de setmana.

La Montse ha portat un conte en el que explica de quina manera ha intentat el retrobament amb la mare absent, aparentment amb l'afany de replegar-se en un úter protector. Però, en realitat, ens revela que el seu objectiu no ha estat el de buscar l'objecte perquè li estimulés, com un bon úter, els aspectes no crescuts de la seva personalitat sinó que, ben al contrari, ha estat el de prendre possessió d'ell. D'aquesta manera, l'objecte ha quedat damnat per la seva intrusivitat

--els ronyons li fan mal a la mare-- i el seu control --ella és la que s'encarrega de tot: és així com es produeix una inversió de la dependència infantil-adult--. Aquest objecte damnat esdevé persecutori, milers de rocs li van caure al damunt i la van ente-

rrar en vida, la qual cosa no deixa de ser prou certa a la vista de la seva deplorable situació. Malgrat el seu discurs, que intenta desmentir el seu terror per la vida en el Claustre, els dibuixos que aporta a les sessions següents revelen la basarda, la qualitat aterridora d'aquest interior esdevingut cambra de patiment.

Tot i què és convidada a sortir del Claustre, malgrat els esforços de la terapeuta per tal que pugui accedir a la vida de relació amb els humans, ella es resisteix a sortir del seu tancament. La seva idea és que allà dintre no necessita res perquè en ella està tot. Fora regna el temps, que és molt llarg i fa fred, és el reialme de la solitud, del dur i trist hivern. Per tant, s'han d'anul·lar els signes de puntuació, la distància que defineix l'altre. Podem veure tot això en el que seria un deliciós discurs infantil si no aplegués, ahora, les condicions més desballestadores de la psicopatologia tocant la intrusió a l'objecte i la seva possessió.

P: Jo sóc això (assenyala l'espai entre ella i la terapeuta) i el meu espai segur que és aquest (assenyala l'espai entre les seves ulleres i els seus ulls).

T: Estàs confusa, tu ets el que està dintre de la teva pell, la pell determina les parets del teu cos, dintre teu hi ha un espai on pots sentir sensacions, sentir emocions, pensar els pensaments, guardar els teus records; però tu m'expliques que ets tot l'espai que existeix entre tu i jo, perquè no t'agrada sentir-te separada de mi. Ara estem aquí juntes, però després, quan s'acabi la sessió, tu tornaràs a X i jo em quedaré aquí. El separar-se i acceptar que un està sol i un viu independent dels altres és, de vegades, una experiència dolorosa.

P: Potser... Per això quan surto d'aquí em perdo.

I en una altra sessió.

P: Li he ofert al *senyor de la pluja* la teva cama perquè deixés de ploure.

Resulta d'interès destacar la complexa via que va des de la satisfacció que procura l'estat de la ment grandios, fins els sentiments de culpa més desesperançadors perquè la vida en el Claustre pertorba qualsevol conceptualització en la que el principi de causalitat sigui requerit. Anem a veure-ho a partir d'una seqüència que s'inicia amb una conducta habitual de la Montse, que consisteix en deixar caure a terra, sense cap cura, tot el que acostuma a portar a la sessió. Quan la terapeuta li assenyala que els actes tenen les seves conseqüències i que si tira les seves coses la conseqüència serà que després no podrà trobar-les o s'hauran fet malbé, la seva resposta es:

P: Però... Si no és de qualsevulla manera... A terra no es belluguen... Jo ho faig tot bé. Sóc la cosina de Déu. ¿No t'agradaria a tu ser la germana de Déu?, pregunta amb insistència i malícia.

Quan es proclama cosina de Déu la pacient entra en la condició arrogant de ser l'origen de tot el bé que hi ha al món, però també de tot el mal. El camí cap a la culpa desesperant es troba ben a prop. Efectivament, unes hores abans de la sessió posterior, la pacient es trobava malament i va telefonar la mare demanant-li de veure-la, però a la mare no li anava bé i no es van trobar: "És aleshores quan em venen ganas de fer-me mal... Però no m'he cremat aquesta vegada. Però quan passa això vol dir que sóc dolenta perquè no puc salvar als morts". Cal destacar que la pacient s'ha autolesionat principalment quan ha mort algun familiar o ha nascut un nou rival. Amb tot, ¿com es pot viure en la tortura d'aquesta manera? A través de la Montse sabem que per als que estan com ella és molt intensa la satisfacció d'invertir l'estat de dependència --quan tenen èxit i ho aconsegueixen-- a través de l'estat mental fruit de la Identificació Intrusiva. Veiem què passa en una altra sessió després d'un cap de setmana:

P: ¿Saps? Em trobo malament... ¡Estic embarassada! (...) Et tindries que comprar unes botes com aquestes i anar amb malles com jo. ¿Eh que vaig maca? M'he tret el turbant del cap per veure si era això el que em marejava. Anem iguals, amb gorra, malles, mitjons, arracades. Som germanes, som iguals.

Quan la terapeuta destaca que són diferents, la Montse respon: "M'agradaria que m'adoptessis".

Amb aquest intent es tracten d'esborrar les diferències entre adult i infantil, entre intern i complex i superficial i simple, entre imitació i aprenentatge. El resultat de tot això és la substitució del pensament per l'estupidesa, el dolor i la ràbia quan apareix un petit raig de llum que il·lumina les beneiteries que arriba a dir. Per un instant brilla el reconeixement de la dependència, emergeix el desig de ser la nena de la mamà, d'aconseguir l'adopció que garanteixi la continuïtat de la relació justament en el moment en el que l'acabament de la sessió es fa ineludible i, novament, esgotadorament, el dramàtic intent de mantenir l'*statu quo* a qualsevol preu. En efecte, molt a prop de les vacances, quan es tracta el problema de la separació, la Montse hi torna:

"M'estàs confonent, dient coses que no m'agraden, és com un atac, penso que és millor no sentir-ho i d'aquesta manera no m'afecta... ¡Necessito banyar-me a la platja! A més a més, deixaré de prendre pastilles... (...) ¿Demana ajut? ¡Com si fos beneita!"

¿Demana ajut?, ¿dependre? ¡De cap manera,

quina beneiteria! Però ara l'arrogància ja no és capaç de controlar el pànic enfront de l'absència de la terapeuta. Quan arriba aquests dies a la sessió, la Montse s'esvera per qualsevol petit canvi: una cortina una mica més recollida, una porta oberta, una ceràmica uns centímetres més enllà... "¡No moguis res! ¡No toquis res!", em crida. És alhora l'ordre desesperada i la manifestació de la seva impotència. La desolació fruit del fracàs arriba amb el somni que acomiada la clínica: "¿Saps què he somniat? He somniat que volia riure i la boca se'm posava trista, no la podia dominar, ho tornava a provar i una altra vegada es posava trista..."

Sí que és trist, sí; se'ns posa la boca trista, petrificada per la paràlisi com els llavis sense somris de la mare de la Montse, quan provem d'ajudar aquells que van intentar vorejar el sofriment apropiant-se de la font de la vida. Tot i la mà oberta que els hi podem oferir, el procés terapèutic és extremadament laboriós i dur; perquè l'habitant del Claustre, aliè del món en el que humans aprenen i es desenvolupen --agafats de la mà de l'experiència dels objectes externs que els precedeixen en maduresa i sota el guiatge i inspiració de la figura parental combinada interna--, entén el progrés en termes de lluita entre rivals (vincl -K): si guanya, avança; si perd, retrocedeix. És així com es desenvolupa la relació entre pacient i analista fins que no s'instala el procés analític (vincl +K). Aquest procés no arriba fins que la descripció del món en el que el malalt viu aconsegueix augmentar les seves ansietats claustrofòbiques obligant-lo a abandonar el Claustre. Però això no és fàcil, perquè el pacient entén les descripcions i les interpretacions de l'analista com l'arma que cal abatre, la relació terapèutica com un combat entre rivals: si es cura, perd; si no es cura, guanya; tot i què és ben clar que sempre perd. La seva arma predilecta és el negativisme, rebatre tota interpretació bo i mantenint els seus arguments que per ell són absolutament coincidents amb els fets.

És així com es planteja un model de relació en el que podem veure les conseqüències de la reciprocitat en el si del vincl entre el Self i els objectes: la intrusivitat que nega la llibertat de l'objecte cau damunt del Self portant-lo a l'experiència de pèrdua de llibertat i empresonament claustrofòbic. Quan el pacient entra en l'arrogància, el despreci d'altri i l'autosuficiència, quan el seu pensament té més a veure amb l'omnisciència que amb la recerca, la relació d'objecte, si arriba a produir-se, s'articula de forma rígidament vertical, com la que es dona entre "superiors" i "inferiors" (Bion, 1965), tot i acompanyant-se de la dualitat de sentiments omnipotència-desamparament.

L'única sortida tècnica possible és, com abans ja hem apuntat, l'escrutini rigorós de les evidències que recolzen el que ell considera com a fets. Però també, alhora, fer-li evident que la rivalitat no és a fora, entre ell i l'analista, sinó a dintre d'ell entre dos mètodes: el que opera amb l'omnisciència, amb transformacions en al·lucinosi i el que opera amb transformacions fruit del mètode psicoanalític d'observació (**Bion**, 1965). Fer-li saber que hom no és el seu rival, sinó que el seu rival és ell mateix --en tant que és ell qui ataca el mètode d'accés al coneixement en el seu escenari mental--, és obrir una porta a l'esperança, la que va quedar tancada quan els déus interns violentats van fer enmudir les caramelles que toquen cançons per l'esperit.

Rosa Castellà i Berini

Lluís Farré i Grau

Avinguda de la República

Argentina, 252, 2º

08023 Barcelona

Telèfon: 93.418.38.33

Keats, J., *Ode on a Grecian Urn*, a *Selected Poems*. New York: Gramercy Books, 1993.

Meltzer, D., (1966), *La relación entre la masturbación anal y la identificación proyectiva*, citat a *Claustrum. Una investigación sobre los fenómenos claustrofóbicos*. Buenos Aires: Spatia Ed, 1994.

-(1986a), *Metapsicología ampliada. Aplicaciones clínicas de las ideas de Bion*. Buenos Aires: Spatia Ed, 1990

-(1986b), I Seminari de Barcelona. Inèdit

-(1992), *Claustrum. Una investigación sobre los fenómenos claustrofóbicos*. Buenos Aires: Spatia Ed, 1994.

Notes

1. Agraïm al doctor Donald Meltzer l'ajut amb els seus comentaris a la comprensió del material clínic que acompanya aquest treball, que fou llegit a la Tavistock Clinic a les Jornades Exploring the work of Donald Meltzer. A Kleinian development, el 30 de gener de 1998.

Bibliografia

Bion, W. (1959), *Ataques al vínculo*, a *Volviendo a pensar*. Buenos Aires: Hormé, 1990

-(1962a), *Una teoría del pensamiento*, a *Volviendo a pensar*. Buenos Aires: Hormé, 1990

-(1962b), *Apreniendo de la experiencia*. Buenos Aires: Paidós, 1980

-(1965), *Transformations*. London: Heinemann.

Brochard, V., (1945), *Los escépticos griegos*. Buenos Aires: Losada.

Farré, Ll., Sánchez de Vega, J. (1998), *Desarrollos sobre el concepto de Identificación Proyectiva*, Intercanvis, 1, 28-39.

Èsquil, *Prometeu encadenat*, a *Les set tragèdies*. Barcelona: Ed. 62, 1986.

Hesíodo, *Obras y fragmentos*. Madrid: Gredos, Biblioteca Clásica. 1990.

Homer, *La Ilíada*. Barcelona: Ed. Alpha, 1978.

-*L'Odissea*. Barcelona: Ed. Alpha, 1953.